

A C A D E M I A R O M Â N Ă

Comitetul Român pentru Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii

– Divizia de Istoria Științei –

STUDII ȘI COMUNICĂRI/DIS

Vol. XV/2022

Editura MEGA

STUDII ȘI COMUNICĂRI / DIS

Vol. XV / 2022

STUDII ȘI COMUNICĂRI/DIS

– publicație fondată de acad. Gleb Drăgan –

REDACȚIA:

Director: dr. Dumitru MURARIU

membru corespondent al Academiei Române

Consilier editorial: dr. Valentin MARIN

Redactor șef: Acad. Mihail-Viorel BĂDESCU

Redactor șef adjunct: dr. Tiberiu TĂNASE

Secretar de redacție: C.Ș. Mirela-Adriana ANGHELACHE

Colegiul de redacție: Viorela-Valentina DIMA, Edith-Mihaela DOBRESCU, Emilian M. DOBRESCU, Dan GÎJU, Emil HEDEȘIU, Marian MOȘNEAGU, Alba-Iulia-Catrinel POPESCU, Nicolae ROTAR, Narcis ZĂRNESCU.

Responsabilitatea asupra conținutului materialelor revine autorilor

Adresa redacției:

Calea Victoriei, nr. 125, camera 31, sectorul 1 București, cod 010071

Adresa web: <http://www.studii.crifst.ro>

Administrator pagină web: Andrei Lămureanu

ACADEMIA ROMÂNĂ
Comitetul Român pentru Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii
– Divizia de Istoria Științei –

STUDII ȘI COMUNICĂRI / DIS

Vol. XV / 2022

EDITURA MEGA
Cluj-Napoca, 2022

Revista este inclusă în baza de date internațională CEEOL

© Autorii, 2022

Responsabilitatea conținutului, interpretărilor și părerilor
exprimate în paginile revistei revine exclusiv autorilor.

ISSN 1844 – 9220
ISSN-L 1844 – 9220

Editura MEGA
Cluj-Napoca
e-mail: mega@edituramega.ro
www.edituramega.ro

*În memoria dlui col (r) dr. ist. Valentin MARIN,
cel care a însuflețit această revistă*

CUPRINS

157 DE LA NAȘTEREA LUI DRAGOMIR HURMUZESCU	
100 DE ANI DE LA NAȘTEREA LUI EDMOND NICOLAU	
150 DE ANI DE LA MOARTEA LUI ION HELIADE RĂDULESCU	

Filofteia REPEZ, Nicolae-Florin PRUNĂU	
Omagiu savantului român Dragomir Hurmuzescu.....	19
Stan PETRESCU	
Dragomir Hurmuzescu, remarcabil fizician, inventator, profesor și ctitor al radiofoniei românești.....	35
Eufrosina Otlăcan	
Edmond Nicolau, 100 de ani de la naștere.....	47
Eufrosina OTLĂCAN	
Ion Heliade Rădulescu, ctitor al Școlii românești.....	53

EVOCĂRI

Valentin-Stelian BĂDESCU	
Medici musceleni de altădată – Ovidiu Vlădescu, un medic al unor vremuri demult apuse.....	61
Curcă DUMITRU	
File din istoria Facultății de medicină veterinară din București. Partea a II-a: 100 de ani de la transformarea Școlii superioare de medicină veterinară în Facultatea de medicină veterinară, arondată între anii 1921 și 1948 Universității din București.....	99
Iorgu PETRESCU, Angela PETRESCU	
Grigore Antipa – Raportul prezentat în fața Academiei Române despre activitatea sa în timpul ocupației străine a Bucureștilor din Primul Război Mondial	145

Stan PETRESCU

Take Ionescu în diplomația și viața politică românească, la cumpăna dintre
secolul 19 și începutul secolului 20.....153

Daniela-Amby OSTAFE, Laura-Alexandra OSTAFE,
Laurențiu-Norocel OSTAFE

Academician Ana Vasilichia Aslan, inventatoarea produsului Gerovital H₃ –
Realizare de excepție în știința românească.....171

STUDII ȘI COMUNICĂRI

Mirela-Adriana ANGHELACHE

Scara Richter, celebra scară de măsurare a mărimii cutremurelor. Istoric și
descriere.....193

Emilian M. DOBRESCU, Edith Mihaela DOBRESCU

Influența COVID-19 asupra copiilor și tinerilor – Perspective ale
organizațiilor internaționale.....207

Ștefan GHEORGHE

Starea de drept și starea de fapt în România anilor 1944–1947. Considerații
privind schimbarea formei de guvernământ a României la începutul
regimului comunist.....215

Eugen SITEANU

Șapte secole de generare și regenerare a strategiei acțiunilor rapide227

Tiberiu TĂNASE

Puncte de vedere privind asasinarea marelui istoric român Nicolae Iorga,
membru al Academiei Române. Implicarea poliției legionare și a
Corpului Muncitoresc Legionar (CML) în asasinat.....237

Narcis ZĂRNESCU

Creierul, câteava procente epistemice. O foarte scurtă istorie a
neuroștiințelor. Excurs bibliografic.....249

PERSONALITĂȚI

Gabriela ANDREI, Mircea-Dragomir ANDREI

Dr. Carol Paul Karácsonyi la 80 de ani.....265

Ioan Codruț LUCINESCU

Mitiță Constantinescu, susținător constant al industrializării României în
perioada interbelică.....283

Marian Traian GOMOIU, Sanda MAICAN, Dumitru MURARIU

Două personalități ale biologiei românești – Profesorul Mihai Băcescu și
discipolul său, Marian-Traian Gomoiu.....295

Ioana PETCU, Andreea Florina RADU, Tiberiu TĂNASE

Aspecte mai puțin cunoscute din viața și activitatea lui Henri Coandă.....309

Alin M. OLĂRESCU

Nicolae P. Leonăchescu și Julius Natterer, două modele de organizare a
memoriei.....335

VARIA

Ionel Aurelian COTOBAN

Durustorum – Constantiniana Daphne, punte peste Dunăre – Cale a sfinților.....363

SEMNAL EDITORIAL, RECENZII

Mirela Adriana ANGHELACHE

Maria Boștenaru Dan (ed.): Heritage, Landscape and Restoration of
Historical Gardens (Patrimoniul, Peisajul și Restaurarea Grădinilor
Istorice).....373

Mirela-Adriana ANGHELACHE

Ioan Munteanu: „Stradele Brăilei”, „Stradele Brăilei II”, „Piața Traian –
kilometrul zero. Povestea unei străzi – Regala”377

Adrian BAVARU

Alexandru Ș. Bologa: Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare Marină
„Grigore Antipa” Constanța – Repere.....383

Valentin-Stelian BĂDESCU

Mihail-Nicolae Stanca: Mihail Eminescu și adevărul Sfintei Scripturi, Vol. I
și II.....389

Alexandru Ș. BOLOGA

Tiberiu Tănase (coord.): Ovidiu Boureanu, Petru Ștețcu – Democrație vs.

Totalitarism (manual)395

IN MEMORIAM

Viorel BĂDESCU

Dr. Valentin Marin – o viață dedicată profesiei și Comitetului Român de

Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii.....401

Alin M. OLĂRESCU

Valentin Marin – Un militar de carieră și istoric în slujba Comitetului

Român de Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii al Academiei Române.....417

Eugen SITEANU

Omagiu adus domnului dr. Valentin Marin.....427

Mărturii despre domnul dr. Valentin Marin.....431

OMAGIU SAVANTULUI ROMÂN DRAGOMIR HURMUZESCU

Filofteia REPEZ¹, Nicolae-Florin PRUNĂU²

filofteiarepez@univ-danubius.ro, florin.prunau@univ-danubius.ro

ABSTRACT: Dragomir Hurmuzescu was an outstanding scientist and inventor, researcher, physicist, professor, reformer. As a teacher and school organizer he contributed to the cultural development of our country. A pioneer in experimental higher education, he managed to include a practical orientation in education in order to meet the needs imposed by the economic and social evolution of the country. He is considered the founder of the Romanian electrical engineering education and the initiator of the first broadcasting station in our country, a great personality of Romanian science and technology, with important contributions in electricity, chemistry, thermodynamics, optics or physics. This article is a tribute to the Romanian scientist, on the 157th anniversary of his birth.

KEYWORDS: Dragomir Hurmuzescu, scientific activity, didactic activity, achievements, recognition.

„Dacă istoricii români au un geniu al lor, pe Nicolae Iorga,
tot așa și radiotehnicienii români au un geniu al lor,
pe Dragomir Hurmuzescu”³.

Din București la Sorbona

Dragomir Hurmuzescu s-a născut la 13 martie 1865 în București, *într-o casă modestă de pe calea Dorobanți, situată aproape de întretăierea cu strada Grigore Alexandrescu*⁴.

Părinți au fost Martin Hurmuzescu, mic funcționar la poștă și Profira,

¹ Membru titular al Diviziei de Istoria Științei a CRIST al Academiei Române, cadru didactic asociat la Facultatea de Comunicare și Relații Internaționale/Universitatea „Danubius”, Galați.

² Cadru didactic asociat la Facultatea de Comunicare și Relații Internaționale/Universitatea „Danubius”, Galați.

³ Dr. Ing. Ioniță Dăescu, *Dragomir Hurmuzescu, părintele radiofoniei românești*, articol publicat în Revista de Istorie a Electrotehnicii Românești, vol. 3, februarie 2016, nr. 1, p. 22 (revista este o publicație a INCDIE ICPE-CA București). [4]

⁴ [5], p. 7.

casnică, ocupată cu gospodăria și cu creșterea celor trei băieți (Dragomir, Mihai și Petre, primul fiind cel mai mare).

Anii copilăriei lui Dragomir Hurmuzescu au fost plini de jocurile copiilor din toate timpurile: înălța zmeie pe maidane, alerga pe câmpurile învecinate, se dădea cu săniuța ori fugea *să cumpere o ceașcă de salep fierbinte de la turcul care își plimba căruciorul cu samovarul aburind pe străzile cartierului*⁵.

După ce a terminat cursul primar de la școala situată pe strada Polonă, lângă grădina Icoanei, la 1 septembrie 1877, *îmbrăcat în haine noi de dril*⁶, începe clasa întâi gimnazială la gimnaziul Matei Basarab (la vremea respectivă în București funcționau numai două școli secundare publice de șapte clase – liceele Sfântul Sava și Matei Basarab, și două gimnazii cu câte patru clase). Școala gimnazială funcționa într-o casă particulară din strada Sfinților, lângă biserica cu același nume. Drumul de acasă la această școală era lung, *mai ales că nu-l putea face decât pe jos, străbătând prin niște ulicioare mahalaua lăutarilor, unde treceam prin armonia repetițiilor și sub rufele întinse la uscat*⁷. Tovarăș de nădejde de drum era prietenul său Leopold Niculescu, peste ani actor și cunoscut interpret al personajului Cațavencu din comedia „O scrisoare pierdută”⁸ scrisă de I. L. Caragiale.

După absolvirea celor patru clase gimnaziale, un eveniment tragic se întâmplă în familie, decesul tatălui, așa că tânărul de 16 ani devine cap de familie și susținător al mamei și al celor doi frați mai mici.

Dornic de a continua studiile, se prezintă, cu certificatul de absolvire a celor patru clase gimnaziale, la secretariatul Liceului Sfântul Sava pentru a fi înscris la cursul superior secundar din toamna anului 1881. Întrucât nu mai erau locuri libere, directorul liceului, impresionat de dorința tânărului în susținerea cauzei pentru continuarea studiilor, îl îndrumă să se adreseze ministrului Cultelor și Instrucțiunii Publice (la vremea respectivă Vasile Alexandrescu-Urechia⁹), care, nevrând să încalce dispozițiile de limitare a locurilor date chiar de el însuși, îl recomandă ca audient până la Crăciun.

⁵ *Ibidem*, p. 7.

⁶ *Ibidem*, p. 9.

⁷ *Ibidem*, p. 9.

⁸ Premiera acestei comedii a avut loc la 13 noiembrie (stil vechi) 1884, la Teatrul Național din București; jucată în prezența reginei Elisabeta, care dădea tonul aplauzelor, piesa s-a bucurat de un mare succes de public; succesul extraordinar de la premieră este urmat de un șir de 11 reprezentații consecutive.

⁹ 1834–1901, istoric, scriitor, publicist, om politic, membru fondator al Academiei Române.

În scurt timp, tânărul Dragomir Hurmuzescu a reușit să se impună ca fiind unul dintre cei mai merituoși elevi, și, ca urmare, după primul trimestru este trecut în catalog alături de ceilalți elevi. Acest liceu este, după cum bine se cunoaște, locul unde au învățat elevi care aveau să devină personalități importante în istoria țării, adevărați deschizători de drumuri și lideri în domeniile în care au activat; amintim, alături de Dragomir Hurmuzescu, pe: Grigore Alexandrescu, Nicolae Bălcescu, Constantin I. C. Brătianu, Ion I. C. Brătianu, Dumitru Caracostea, Ion Gheorghe Duca, Take Ionescu, Constantin A. Rosetti, Gheorghe Tătărașcu, Majestatea Sa Regele Mihai I al României.

După absolvirea liceului, urmând exemplul altor colegi, a cerut să fie primit ca voluntar într-unul din regimentele garnizoanei București, anume la Batalionul 4 vânători, aflat sub comanda maiorului Lipan.

Scutit de implicarea în programul de după-amiază din unitate, a urmat, din toamna anului 1884, cursurile Facultății de Științe Naturale. Aici îl interesa în mod deosebit cursul de fiziologie al profesorului Alexandru Vitzu (primul român care dobândise la Paris cel mai înalt titlu universitar din domeniul științelor naturale – în anul 1882 a susținut teza de doctorat la Sorbona, intitulată *Cercetări despre structura și formarea tegumentelor la crustaceele decapode*) și cursul de botanică al profesorului Dimitrie Brîndză (director al Grădinii Botanice din București, ales, în anul 1879, la numai 33 de ani, membru titular al Academiei Române, iar între anii 1893 și 1895 vicepreședinte al acestei înalte instituții).

Pregătirea militară a durat doar șase luni, după care s-a prezentat la examenul de sublocotenent în rezervă, pe care l-a trecut cu succes.

Din octombrie 1885 se numără printre bursierii Școlii Normale Superioare, secția de științe fizice, care funcționa pe lângă Universitatea din București, ca o instituție distinctă, cu scopul de a forma viitoarele cadre de profesori pentru învățământul secundar. Localul acestei școli se afla într-o casă particulară, necorespunzătoare și mult prea neîncăpătoare, situată pe la începutul Căii Griviței, ca apoi să se mute în Calea Rahovei într-o clădire mai încăpătoare, cu o curte mare, unde viitorii profesori se plimbau în serile calde de vară după terminarea orelor de program¹⁰.

Doi profesori îi fac o puternică impresie în timpul anilor de studenție:

Sursa: http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Vasile_Alexandrescu-Urechia, accesată la data de 04.03.2022. [8]

¹⁰ [5], *op.cit.*, pp. 12–13 și p. 17.

Alexe Marin, cel care a realizat proiectul primei rafinării de petrol din România, de la Ploiești, în anul 1857 și pe cel privind iluminatul public al capitalei, pentru care se utiliza combustibil produs la Ploiești, și *Emanoil Bacaloglu*, membru al Academiei Române din anul 1879.

Despre nemărginita bunăvoință a primului profesor, Dragomir Hurmuzescu, citat de Constantin A. Ghica, amintea *despre felul cum se desfășura examinarea unui candidat slab pregătit, dialogul având un pronunțat iz caragialesc*:

Profesorul: Spune-mi, te rog, despre sulf și compușii lui cu oxigenul?

Studentul: (după mai multă gândire): Sulful este un corp chimic.

Profesorul: Ce fel, metal sau metaloid?

Studentul: Metal

Profesorul: Nu prea.

Studentul: Este metaloid.

Profesorul: Foarte bine. Ce culoare are?

Studentul: Verde.

Profesorul: Nu prea verde, bate mai mult în galben¹¹.

Cel de-al doilea profesor îl impresionează prin sobrietatea atitudinii și prin cursurile sale bine concepute și expuse într-o frumoasă limbă românească, *eliminând din limbajul științific al timpului termeni ca travaliu, moviment, vitessa, despre care era de părere că sînt tot atît de barbari ca și ridicoli¹².*

În numai doi ani, Dragomir Hurmuzescu a trecut cu succes examenele tuturor materiilor care se predau la această școală în mod normal în trei ani și obține, prin concurs, o bursă pentru a-și continua studiile de fizică la Paris din octombrie 1887.

În a doua perioadă de studenție (licența în științe fizico-chimice la Facultatea de Științe a Universității din Paris), s-a remarcat prin frecvențarea cursurilor, conferințelor și lucrărilor de laborator, prin participarea activă la conferințele de fizică ținute cu ocazia lucrărilor practice, prin sârguința cu care studia și prin lucrările originale a căror valoare l-a făcut cunoscut în lumea științifică a vremii respective.

În vara anului 1890, a susținut examenul de licență, clasificându-se primul în serie la științele fizico-chimice (al doilea a fost tot un român,

¹¹ *Ibidem*, p. 14.

¹² *Ibidem*, p. 14.

Dionisie Many, mai târziu profesor la Școala de Poduri și Șosele din București). În același timp, la examenul pentru obținerea licenței în științele naturale primul loc a fost ocupat tot de un român, *Emil Racoviță*. *Cei doi laureați au fost sărbătoriți cu mult entuzism și cu legitimă mândrie de către colegii lor din cadrul grupului studenților români, iar Spiru Haret, aflat în trecere prin Paris, le-a oferit o masă*¹³.

Urmează o nouă etapă în devenirea sa profesională, respectiv studiile în vederea obținerii titlului de doctor, fiind primit să lucreze în laboratorul de cercetări fizice al Sorbonei, al cărui director, renumitul profesor Gabriel Lippmann, l-a primit cu bunăvoință pe tânărul român. În timpul studiilor de doctorat mai lucrau în laborator cu Dragomir Hurmuzescu, având aceeași calitate de cercetători nesalariați, trei francezi, un norvegian, un belgian și o tânără poloneză, Marie Salomea Skłodowska, mai târziu prima femeie aleasă membră a Academiei de medicină din Paris și soția fizicianului Pierre Curie.

După perioada noiembrie 1890 – aprilie 1896 petrecută în laboratorul de cercetări al Sorbonei, în care publică un număr de 13 lucrări originale în „Comptes Rendus de l'Académie des Sciences” și în „Bulletin de la Société Française de Physique”, a susținut teza de doctorat cu titlul „*Nouvelle détermination du rapport v entre les unités électrostatiques et électromagnétiques*” (Foto nr. 1¹⁴), la 28 aprilie 1896, obținând calificativul cel mai înalt. *Începătorul timid devine acum o personalitate cunoscută și apreciată de întreaga lume științifică a timpului*¹⁵.

Cu toate oportunitățile oferite de o carieră în Paris, Dragomir Hurmuzescu (Foto nr. 2¹⁶) alege să

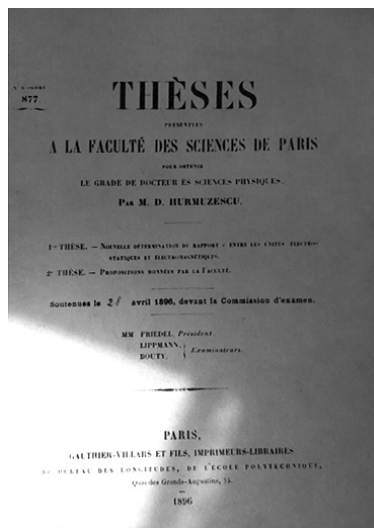

Foto nr. 1 – Coperta tezei de doctorat a savantului român (1896)

¹³ *Ibidem*, p. 28.

¹⁴ *Ibidem*, poza 9.

¹⁵ *Ibidem*, p. 32.

¹⁶ *Ibidem*, poza 10.

se întoarce în țară, conștient fiind de misiunea pe care o avea de îndeplinit în țară: *Odată împlinită obligația pentru care fusesem trimis la Paris, gândul meu s-a îndreptat către țară, unde trebuia să contribui prin cunoștințele mele la propășirea științei și învățământului public. Pentru aceasta mă prezentam cu un capital de cunoștințe în domeniul fizicii, recunoscut prin buna reputație de care mă bucuram printre fizicienii de seamă. În plus, urmărisem cu atenție mișcarea de reformă a învățământului public din Franța, ținându-mă în curent cu aplicațiile și dezvoltarea crescândă a industriei electricității. Astfel, am plecat sub auspicii promițătoare, hotărât să ajut prin munca și realizările mele la înfăptuirea progresului țării, dar stăpânit în același timp de o intimă melancolie la părăsirea vieții și muncii liniștite din marele și luminatul oraș al lumii, Parisul¹⁷.*

Foto nr. 2 – Dragomir Hurmuzescu la întoarcere în țară (1897)

¹⁷ Ibidem, pp. 32–33.

Aspecte din activitatea științifică și didactică

Întors în țară, și-a ocupat timpul liber efectuând cercetări diverse în laboratorul din cadrul Școlii de Poduri și Șosele din București. Aceste cercetări au ajutat la elaborarea unei comunicări având ca temă „razele X”, susținută la 10 iunie 1896 în cadrul conferinței ținută în amfiteatrul Școlii de Poduri și Șosele, urmărită de un public numeros.

Impresionat de calitatea radiografiilor care însoțeau comunicarea, doctorul Constantin Dimitrescu-Severeanu, părintele chirurgiei românești, care asista la conferință, a introdus cel dintâi în serviciul său de chirurgie folosirea radiografiei și a radioscopiei.

La 1 octombrie 1896, își începe activitatea didactică, în calitate de conferențiar la catedra de fizică și matematică din cadrul Facultății de Științe din Iași, iar la o lună a acceptat și postul de profesor de științe fizico-chimice de la Liceul internat din același oraș, unde a avut posibilitatea să organizeze un laborator (Foto nr. 3¹⁸), în care și-a reluat experiențele și cercetările neglijate după plecarea sa din capitala Franței.¹⁹

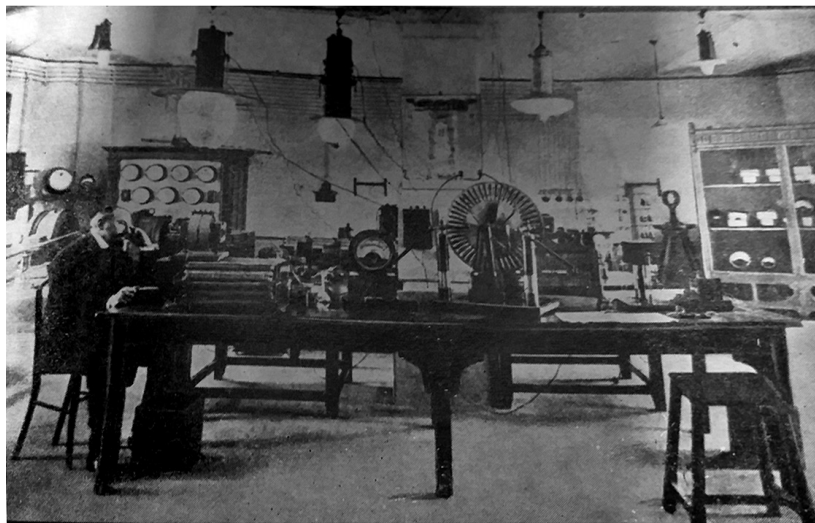

Foto nr. 3 – Dragomir Hurmuzescu în primul său laborator la Iași

¹⁸ [5], *op.cit.*, poza 12.

¹⁹ Dragomir Hurmuzescu – părintele radiofoniei românești, p. 26, disponibil online pe site-ul http://www.romania-actualitati.ro/dragomir_hurmuzescu_parintele_radiofoniei_romanesti-77429, accesat la data de 05.03.2022. [13]

Cei șaptesprezece ani petrecuți ca profesor la Iași au arătat eforturile muncii sale pe tărâm didactic; în acest sens, exemplificăm:

- înființează împreună cu câțiva colegi „Societatea de științe” în 1901 și revista „Les Annales Scientifiques de l’Université de Jassy” în care se publicau rezultatele studiilor efectuate pentru a fi aduse la cunoștința specialiștilor din țară și din străinătate. Sub conducerea profesorului Dragomir Hurmuzescu ca secretar de redacție, această revistă a apărut în perioada 1901–1913, conținând *peste 150 de lucrări originale din toate ramurile științei, fiind bine primită printre revistele europene și americane de la diferitele universități*²⁰;

- înființează cu alți colegi, în 1903, „Societatea de amatori fotografi”, care a organizat, în același an, prima expoziție de fotografii, unele colorate, ce a atras mulți vizitatori;

- prezintă la Congresul internațional al petrolului ținut la București, în 1907, studiul asupra radioactivității petrolului, efectuat pe terenurile petrolifere din jurul Câmpinei;

- realizează un studiu asupra radioactivității izvoarelor minerale din România, în colaborare cu N. Patriciu, în 1908, care a fost publicat în „Analele” din Iași, „Analele Academiei” din București și „Radium” din Paris;

- inițiază „Școala de electricitate”, împreună cu alți colegi de la Facultatea de Științe, care a fost deschisă la 1 noiembrie 1910 pe lângă Universitatea din Iași. Durata de școlarizare stabilită inițial la un an a fost extinsă la doi ani, pentru ca din anul 1913 cursurile să se desfășoare pe un interval de trei ani, iar școala să ia numele „Institutul Electrotehnic” al Universității din Iași, ulterior transformându-se în Facultatea Tehnică a universității, precursora viitoarei Politehnici „Gheorghe Asachi” înființată în 1939;

- cursurile sale „Căldură și electricitate” (1902) și „Electricitate generală” (1911) constituiau o tratare modernă și sistematică a capitolelor de fizică ce constituiau obiectul său de predare;

- prezidează lucrările congresului de radiologie desfășurat la Bruxelles în anul 1910, alături de alte personalități din lumea fizicii (Marie Curie, Ernest Rutherford, Svante Arrhenius);

- cu ocazia împlinirii a cincizeci de ani de la înființarea Universității din Iași (în anul 1910), aniversarea a avut loc în anul 1911, publică un articol

²⁰ [5], *op.cit.*, p. 96.

foarte bine documentat cu privire la formarea și evoluția învățământului științific din țara noastră, care a fost foarte apreciat.

După activitatea de la Iași, a fost chemat la București, unde a ocupat postul de la catedra nou înființată de „Aplicațiunile căldurii și electricității” de pe lângă Facultatea de Științe din București. Chemarea *era determinată de necesitatea organizării și în capitala țării a unui învățământ tehnic*²¹.

La lecția inaugurală a Institutului Electrotehnic din București, din anul universitar 1913–1914, profesorul Dragomir Hurmuzescu scoate în evidență influența reciprocă dintre știința și practica aplicațiilor care au adus noi descoperiri și multiplele laturi ale studiului electricității.

Absolvenții profesorului Hurmuzescu s-au remarcat prin merite deosebite, ocupând, după finalizarea studiilor, potrivit academicianului Aurel Avramescu, locuri de seamă în instituții științifice sau industriale.²²

În fața căderii inevitabile a Bucureștiului, a părăsit capitala în toamna târzie a anului 1916, împreună cu soția (Victoria) și cei trei copii (doi băieți și o fată), la Vaslui, apoi la Iași. *În timpul iernii 1916–1917, soția profesorului Hurmuzescu se îmbolnăvi de tifos, dar, din fericire, scăpă cu viață*²³.

Pe 18 august 1917 au pornit într-o călătorie anevoioasă care a durat două luni de la plecarea din țară către Paris, ocolind teatrul operațiilor militare, traseul fiind: Petrograd, Stockholm, Oslo, urmat de traversarea Mării Nordului, debarcarea la Edinburg (Anglia), apoi Londra și Dover de unde au luat vaporul către Paris.

Ajuns la Paris, Dragomir Hurmuzescu a desfășurat o serie de activități care l-au ajutat să strângă o vastă documentație; dintre activitățile desfășurate menționăm câteva în continuare.

A fost ales în comitetul organizat de românii refugiați la Paris, dezbătând acțiunile ce trebuiau desfășurate. Paralel, a vizitat laboratorul de la Sorbona unde a lucrat câțiva ani, reîntâlnindu-se cu profesorul universitar Gabriel Lippmann (laureat al Premiului Nobel pentru Fizică în anul 1908), care continua cercetările asupra fotografiei în culori. S-a întâlnit și cu bunul său prieten Charles Édouard Guillaume, care își desfășura activitatea la Sèvres, unde se afla Biroul internațional de măsuri și greutăți și, împreună, efectuează o vizită la uzina nou creată prin

²¹ *Ibidem*, p. 100.

²² *Ibidem*, p. 107.

²³ *Ibidem*, p. 111.

subscripție publică pentru construirea pe scară industrială a aparatelor de optică necesare armatei.

Urmează o serie de vizite protocolare: prima, la 27 octombrie 1917, prin participarea, în calitate de membru al delegației române, la audiența cu președintele francez Raymond Poincaré, care a *manifestat un deosebit interes și o caldă simpatie pentru România și interesându-se de urmările ocupației străine*²⁴; a doua cu ministrul instrucțiunii publice, Daniel Vincent, iar a treia cu Lucien Poincaré, fratele președintelui și fostul șef de lucrări al savantului român când lucra în laboratorul de fizică. Rezultatul acestor vizite s-a materializat în ședința de lucru ținută în cabinetul directorului Coville, care și-a însușit, cu mici modificări, proiectul prezentat de Dragomir Hurmuzescu, prin care recomanda formula organizării învățământului superior aplicat unor institute tehnice universitare: *pe lângă pregătirea științifică generală, în institute urma să se facă și educația specială a viitorului inginer, cuprinzând toate cunoștințele necesare*²⁵.

Se remarcă, în perioada șederii la Paris, participarea sa la cea de-a doua conferință interaliată a academiilor de știință, prilej de întâlnire și reîntâlnire cu reprezentanți ai științei mondiale (de exemplu cu profesorul Schuster de la Universitatea din Londra și cu sir Dyson, directorul Observatorului din Greenwich).

În martie 1919, părăsește definitiv Parisul, se reîntoarce la București, unde-și lăsase casa și institutul în grija unui asistent devotat, inginerul St. Cunesco.

Nerăbdător să-și reia activitatea se implică în numeroase activități, dintre care exemplificăm:

- a reluat organizarea congreselor Societății științifice, împreună cu alți colegi; cu această ocazie, în primăvara anului 1914 s-a publicat „Cartea societăților științifice participante la congrese”, în care se remarcă Societatea română de fizică aflată sub președinția lui Dragomir Hurmuzescu atât prin numărul mare al participanților, cât și din punct de vedere al realizărilor practice;

- participă, în vara anului 1926, în calitate de delegat al Academiei Române, la Congresul cooperației intelectuale desfășurat la Varșovia, în scopul strângerii legăturilor culturale între popoare în domeniul cultural;

- în anul 1927, însoțind-o pe soția sa, aleasă ca reprezentantă a

²⁴ *Ibidem*, p. 113.

²⁵ *Ibidem*, p. 113.

României la congresul Societății internaționale pentru protecția tinerelor fete, la Neuchâtel (Elveția), a vizitat universitatea și laboratoarele, apoi la Geneva, Biroul Internațional al Muncii din cadrul Societății Națiunilor;

- s-a implicat în activitatea politică din țară cu speranța că va susține Institutul Electrotehnic din București;

- în anul 1932 a participat la Paris, în calitate de membru și de invitat al Societății electricienilor francezi, la congresul care celebra 50 de ani de la primul congres al electricității ținut în anul 1881, unde se reîntâlnește cu foști prieteni. *În secția specială din cadrul congresului, consacrată învățământului electrotehnic, ca o dovadă a înaltei prețuiri de care se bucura în lumea științifică mondială, lucrările au fost conduse de delegatul țării noastre, Dragomir Hurmuzescu*²⁶; cu această ocazie, s-a reîntâlnit pentru ultima dată cu prietena și colega de la Sorbona, Marie Curie, geniala descoperitoare a radiului, care, după puțină vreme de la această revedere, a încetat din viață;

- a fost ales (în anul 1919) decan al Facultății de Științe din București;

- a fost ales senator de Bacău în guvernul liberal prezidat de către I.G. Duca (care vine la putere în anul 1933); în această calitate a susținut înființarea Societății române de radiodifuziune; de asemenea a fost raportor al legii meseriilor în Senat, solicitând mijloace pentru dezvoltarea unui învățământ științific universitar și general;

- a pus bazele „Asociației prietenilor radiotelefoniei” și revistei „Radiofonia”, împreună cu alți colegi din cadrul Institutului Electrotehnic;

- a susținut o serie de conferințe de popularizare a cunoștințelor de radiofonie la Ateneul Român, precum și în alte orașe ale țării (Ploiești, Constanța, Timișoara, Brașov, Brăila);

- în anul 1936, a fost ales prorector al Universității din București.

Dintre reușitele profesorului Dragomir Hurmuzescu legate de Institutul Electrotehnic se numără la loc de cinste: realizarea primului post de emisie din România, în anul 1927, de la care s-au transmis concertele de la Ateneul Român și s-au difuzat simfoniile lui Ludwig van Beethoven, și construirea primul post radiofonic, în anul 1928, cu mijloacele proprii ale institutului. Urmarea acestor realizări deosebite a fost înființarea „Societății de difuziune radiofonică din România”; din

²⁶ *Ibidem*, p. 125.

inițiativa guvernului, în martie 1928, președinte al primului Consiliu de administrație a fost desemnat Dragomir Hurmuzescu.²⁷

Popularizator al științei, Dragomir Hurmuzescu (Foto nr. 4²⁸) considera că *învățătura nu trebuie să constituie un privilegiu*, fiind un adversar al *mandarianatului* (numele sub care îi desemna pe acei oameni de știință care nu lăsa să filtreze decât puțin câte puțin din patrimoniul lor spiritual), după opinia sa *patrimoniul științific și cultural trebuie să aparțină tuturor*²⁹.

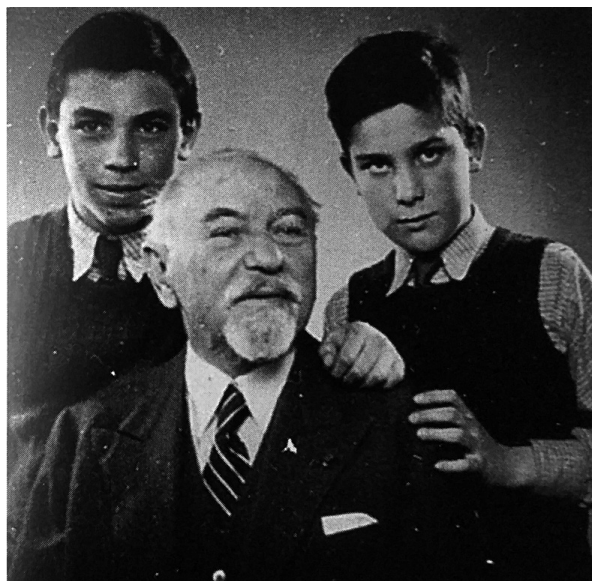

Foto nr. 4 – Dragomir Hurmuzescu împreună cu cei doi nepoți din partea ficei, Alexandru (Sandu) și Constantin (Dinu) Ghika, în anul 1936

După pensionarea de la catedră în anul 1937 (la venerabila vârstă de 72 de ani), a continuat să desfășoare alte activități care *contribuiau la întreținerea unei tinereți spirituale*³⁰, respectiv: activa ca membru în consiliul de administrație și în comisia tehnică a Societății române de radiodifuziune și în Comitetul de conducere al Academiei de științe, și ca președinte al Comisiei căminelor de ucenici din cadrul Ministerului Muncii; a fost prezent

²⁷ *Ibidem*, pp. 134–135.

²⁸ [6], p. III.

²⁹ [5], *op.cit.*, p. 157.

³⁰ *Ibidem*, p. 160.

la ședințele instituțiilor culturale din care făcea parte, anume: Societatea de fizică, Societatea de geografie, „Universitatea Liberă”, Ateneul Român.

La aceste preocupări se adugă lectura, citea și zece ore pe zi, alternând șirul lecturilor din domeniile sale preferate – știință, călătorii, biografii de oameni celebri sau cărți de istorie. *Experiența de trei sferturi de veac îi arătase că existența înseamnă muncă fără preget și că pentru aceasta viața reprezintă un domeniu nelimitat, deschis posibilităților de afirmare. Tot ceea ce dobândise în decursul vieții putea fi de ajutor generațiilor noi, și Dragomir Hurmuzescu nu aștepta să i se ceară să împărtășească celor mai tineri din comoara cunoștințelor sale*³¹.

Potrivit memoriilor nepotului Constantin (Dinu) Ghika din partea fiicei Maria-Rodica, *la 88 de ani își petrecea timpul citind și scriind. Își păstrase intacte facultățile intelectuale și își scria memoriile, ținea un jurnal, urmărirea prin lecturi progresele din lumea fizicii și era pasionat de politică*³².

Cu toate acestea, în perioada regimul comunist a intrat într-un con de umbră; deși conștiente de valoarea savantului, autoritățile acestui regim *nu i-au iertat faptul că unul dintre fii, mânat de convingerile lui, fugise din țară și apoi în Statele Unite, iar celălalt era în închisoare, condamnat la 20 de ani pentru uneltire împotriva puterii comuniste*³³.

O fractură de femur datorată decalcifierii organismului, a determinat o reducere simțitoare a activității savantului, fiindu-i imposibil să se ridice din fotoliul cu ajutorul căruia era transportat prin casă.

Beneficia de pensia de profesor universitar de 500–600 de lei pe lună, la care se adăuga o pensie specială acordată de Academia Română, *poate având mustrări de conștiință pentru că nu a luat în rândul membrilor săi un om care ar fi constituit o podoabă a instituției*³⁴.

Moartea l-a surprins pe neașteptate, la masa de lucru la 31 mai 1954. Avea 89 de ani. *A părăsit viața muncind. (...) cum ar fi fost mai bine să lucrez în viața mea?... tot numai pentru dezvoltarea învățământului și a științei*³⁵.

*Academia Română a luat în sarcină funerariile, pe care le-a organizat cu fast și coroane. S-au rostit discursuri elogioase. Măruntă consolare. Nu-i mai foloseau la nimic defunctului (...).*³⁶

³¹ *Ibidem*, p. 160.

³² [6], *op.cit.*, p. 78.

³³ *Ibidem*, p. 74.

³⁴ *Ibidem*, p. 79.

³⁵ [5], *op.cit.*, p. 163.

³⁶ *Ibidem*, p. 87.

A fost înmormântat la Cimitirul Bellu din București.

Recunoașterea activității profesionale

Pe timpul vieții și post-mortem, meritele sale au fost apreciate.

În timpul vieții, numele său apare menționat în mod elogios în multe lucrări de specialitate din Franța; a fost cooptat, încă din timpul studiilor, ca membru al Societății franceze de fizică; a fost membru al Société Française des Electriciens și ulterior membru de onoare.

A fost ales membru corespondent al Academiei Române pe 21 mai 1916 (repus în drepturi la 3 iulie 1990); de asemenea, în timpul vieții a deținut calitatea de membru și președinte în diverse consilii și comitete.

La împlinirea unui secol de la nașterea sa, în 1965, Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (UNESCO), a propus omagierea marelui savant român. *Această onoare care se făcea unui savant român a fost anunțată de toată presa pe prima pagină*³⁷.

La aniversarea celor 100 de ani de învățământ superior electrotehnic în România, Facultatea de Electrotehnică de la Iași a inaugurat Aula de onoare „Dragomir Hurmuzescu”, iar în fața facultății, din inițiativa Promoției 1965, a fost dezvelit bustul savantului Dragomir Hurmuzescu, turnat în „bronzul recunoștinței neșterse”.³⁸

Licee din țară poartă numele savantului: Liceul Tehnologic „Dragomir Hurmuzescu” din București, Deva și Medgidia.

Numele său a fost dat unor străzi – de exemplu Strada Dragomir Hurmuzescu din sectorul 5, București.

Printre premiile Academiei Române la secția de științe fizice se numără acordarea premiului „Dragomir Hurmuzescu” anual.

Se adaugă numeroase articole, comunicări și cărți dedicate marelui savant român.

Personalitatea lui Dragomir Hurmuzescu dăinuie peste ani prin munca și realizările sale, prin modestie și demnitate, prin efortul făcut pentru a contribui și de a afla permanent despre cuceririle științei.

³⁷ *Ibidem*, p. 207.

³⁸ [3], p. 28.

Bibliografie:

- [1] Baltag Octavian, Chișleag Radu, *Dragomir Hurmuzescu – invenții și descoperiri*, articol, publicat în revista NOEMA XIV, 2015.
- [2] Caba Mihai, *150 de ani de la nașterea savantului, Dragomir Hurmuzescu (1865-1954)*, articol publicat în revista Meridianul Cultural Românesc, an I, nr. 1 an I, nr. 1, ianuarie-februarie-martie 2015.
- [3] Dăescu Ioniță, *Dragomir Hurmuzescu, părintele radiofoniei românești*, articol publicat în Revista de Istorie a Electrotehnicii Românești, vol. 3, februarie 2016, nr. 1.
- [4] Ghica Constantin A., *Dragomir Hurmuzescu, Savanți de pretutindeni*, Editura Științifică, București, 1967.
- [5] Ghika Dinu, *Lungul drum al nopții către zi. Memorii 1948–1978*, Editura Vremea, București, 2017.

Surse internet:

- [6] <http://www.histmuseumph.ro/>
- [7] <https://editiadedimineata.ro/>
- [8] http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Vasile_Alexandrescu-Urechia
- [9] <http://galeriaportretelor.ro/item/alexe-marin/>
- [10] <https://www.agerpres.ro/documentare/2019/06/20/romani-celebri->
- [11] <https://www.phys.uaic.ro/index.php/prezentare/personalitati>
- [12] http://www.romania-actualitati.ro/dragomir_hurmuzescu_parintele_radiofoniei_romanesti-

